

Nad jeziorami Kuźnik Olsowy i Bukowskie Bagno chrząszcze łowione były na torfowcowym ple torfowisk przejściowych, w pobliżu brzegu jezior. Oba obiekty są dobrze zachowanymi torfowiskami pojeziornymi; Kuźnik Olsowy jest projektowanym rezerwatem przyrody, zaś Bukowskie Bagno podlega ochronie rezerwatowej od 2009 r. Na pozostałych stanowiskach chrząszcze występowały na wilgotnych brzegach zbiorników w nieczynnych wyrobiskach, na gliniastym (Osiek, Mikstat) bądź piaszczystym (Bogacica) podłożu.

Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Górnego Śląska *S. acaroides* ostatnio wykazano 60 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1976: *ibid.*).

Rafał RUTA, Kat. Bioróżnorodn. i Takson. Ewol. UWrocław, Wrocław

600. Borodziej próchnik *Ergates faber* (LINNAEUS, 1767) (Coleoptera: Cerambycidae) we wschodniej Polsce

Ergates faber (LINNAEUS, 1767) (Coleoptera: Cerambycidae) in eastern Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, *Ergates faber*, faunistic, E Poland.

Ergates faber (LINNAEUS, 1767) należy do podrodziny Prioninae, grupującej największych przedstawicieli rodziny kózkowatych. Holarktyczny rodzaj *Ergates* AUDINET-SERVILLE liczy na świecie 3 gatunki, przy czym w Europie występuje tylko jeden. W obrębie gatunku *E. faber* można wyróżnić dwa podgatunki – nominotypowy, szeroko rozmieszczony w Europie, północnej Afryce (Maroko) i południowo-zachodniej Azji (Irak, Syria, Turcja) oraz *E. faber opifex* MULSANT, 1851, znany z Sycylii, Kalabrii i Algierii (MONNÉ, GIESBERT 1993: Checklist of the Cerambycidae and Distenidae (Coleoptera) of the Western Hemisphere. Wolfsgarden Books, Burbank. XIV+409 ss.; LÖBL, SMETANA 2010: Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Vol. 6. Apollo Books, Stenstrup. 924 ss.).

Borodziej próchnik (cieśla) należy do najokazalszych chrząszczy Polski. Długość imagines może sięgać 60 mm, a larw aż 90 mm. Rozwijają się w drewnie sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* L., znacznie rzadziej w innych drzewach iglastych, a wyjątkowo również liściastych (BENSE 1995: Longhorn Beetles. Illustrated Key to Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verlag, Weikersheim. 512 ss.). Objęty jest ochroną gatunkową od 2001 roku. Znajduje się na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): 88-110) (kategoria VU – narażony) oraz na „Czerwonej liście” kózkowatych wschodniej Polski (GUTOWSKI 1995: Prace Inst. Bad. Leśn., A, 811: 1-190) (R – rzadki). W niektórych regionach naszego kraju występuje jeszcze stosunkowo często, ale ze wschodniej Polski był rzadko wykazywany. Do swego rozwoju potrzebuje grubych, martwych pni sosen, rosnących w miejscach nasłonecznionych. Jego rozwój larwalny trwa kilka lat (co najmniej 3) w nasadowej części takich drzew. Chętnie zasiedla też pniaki na zrębach zupełnych, jeżeli ich średnica wynosi więcej niż 30–40 cm. Pniaki te są również często opanowywane przez inne rzadkie gatunki chrząszczy, np. *Buprestis novemmaculata* L. i *Chalcophora mariana* (Buprestidae) oraz *Stenagostus rufus* (DE GEER) (Elateridae) (GUTOWSKI, inf. oryg.).

We wschodniej Polsce (do linii Wisły) znaleziony był w 8 krainach zoogeograficznych wyróżnionych w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Pol., XXIII, 15: 1-312). Jednak większość z tych informacji pochodzi sprzed kilkudziesięciu, a nawet ponad 100 lat. Dotychczasowe rozmieszczenie gatunku w tej części kraju zostało przedstawione przez BERCIO i FOLWACZNEGO (1979: Verzeichnis der Käfer Preußens. Fulda, Verlag Pa-

rzeller et Co.: XXI+369 ss.), BURAKOWSKIEGO i in. (1990: *ibid.*), GUTOWSKIEGO (1995: *ibid.*) oraz GUTOWSKIEGO i in. (1999: *Wiad. entomol.*, **18**, 1: 11-22). Na podstawie tych opracowań oraz literatury zebranej w „Katalogu fauny Polski” zestawiamy znane, historyczne (sprzed 1980 r.) stanowiska tego gatunku z omawianego obszaru: Jedwabno (UTM: DE83), Nidzica (DE61), Wielbark (DE91), Kętrzyn (EE29), Miszek ad Bobrowniki (CD65), Ławiczek ad Skepe (CD85), Gąsocin ad Ciechanów (DD74), Leśnictwo Dalekie ad Wyszaków (ED33), Urle (ED42), Warszawa (EC09), Puławy vic. (EB69), rez. „Bukowa Góra” ad Zwierzyniec (FB30), Panasówka (FB30), Zwierzyniec (FB30), Florianka (FB40), Józefów ad Zwierzyniec (FA49), Hamernia (FA59), Bełżec (FA78), Puszcza Niepołomska (DA54), Rzeszów (EA74), Dąbrówka Starzeńska ad Dynów (EA81), Nadleśnictwo Piwniczna (DV87). O licznych występowaniu borodzieja w Puszczy Białej i Puszczy Kurpiowskiej, bez sprecyzowania stanowisk, wspomina DOMINIŁ (2000: *Sylvan*, **144**, 9: 109-112).

W doniesieniu tym przedstawiamy nowe informacje o rozmieszczeniu *E. faber* we wschodniej Polsce. Użyte skróty: JG – Jerzy M. GUTOWSKI, PZ – Przemysław ZIĘBA, RC – Rafał CIEŚLAK, obs. – obserwował.

- Puszcza Augustowska, Pomorze (UTM: FE59) ad Sejny, VII 1984 – wiele exx. poczwarek i imagines obserwował i zbierał Jacek ROŚŁON z pniaków sosnowych na zrębie zupełnym.
- Puszcza Piska, Pisz vic. (na S od miasta), Las Referencyjny „Szast”, oddz. 75a (EE53), 4 V 2011 – żerowiska larw oraz szczątki imago w drewnie, na stojącym złomie sosny zwyyczajnej o średnicy 20 cm, bez kory, na wysokości 0,3–0,7 m, stanowisko nasłonecznione w drzewostanie 80–90 letnim, mocno uszkodzonym przez huragan w 2002 r., leg. et coll. JG; pierwsze stwierdzenie w P. Piskiej.
- Puszcza Knyszyńska, rez. „Góra Pieszczana” (FD79) ad Lipowy Most (na E od wsi), oddz. 508, 21 X 2012 – szczątki imago (pokrywa), bór świeży, na linii oddziałowej, leg. et coll. JG; nowy dla P. Knyszyńskiej.
- Puszcza Białowieska, Nadl. Browsk (N część) (FD95), X 2005 – szczątki imago (pokrywa), na leśnej drodze, leg. J. HILSZCZAŃSKI; pierwsze pewne stwierdzenie w polskiej części P. Białowieskiej.
- Puszcza Biała, Nadl. Ostrów Mazowiecka i Nadl. Wyszaków – wg informacji służb leśnych w ostatnim dziesięcioleciu spotykany dość często.
- Nadbużański Park Krajobrazowy, Tópór (ED52) ad Wyszaków, 1994 – świeże otwory wylotowe i szczątki imago w pniaku sosnowym, leg. P. GÓRSKI.
- Okolice Warszawy:
 - Wieliszew vic. (DD91) (ok. 1 km na S od Zalewu Zegrzyńskiego), VII 2000 – stare żerowiska w pniakach sosnowych, obs. P. GÓRSKI.
 - Celestynów (EC26), 1997 – stare żerowiska w pniakach sosnowych, obs. P. GÓRSKI.
Z tej miejscowości pochodzi też 1 ex. znajdujący się w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Warszawie (29 VII 1951, leg. B. BURAKOWSKI), det. et inf. R. PLEWA.
- Poleski Park Narodowy, Lejno vic., oddz. 206d/220a (FB49), 10 VIII 2012 – 1 ex., obs. T. DYNOS.
Gatunek ten był już stwierdzony na terenie PPN w roku 1995 w innej jego części (GUTOWSKI i in. 1999: *ibid.*). Znalezienie kolejnego osobnika potwierdza stałą obecność *E. faber* w PPN.
- Roztocze, Ulów (FA69) ad Tomaszów Lubelski, 5 VI 2009 – larwy w mocno rozłożonych pniakach sosnowych w lesie gospodarczym w pobliżu rez. „Zarośla”; 12–13 VII 2011 – 2 exx. imagines oraz 1 martwa poczwarka, obs. PZ.
- Kotlina Sandomierska:
 - Radomyśl nad Sanem (EB61), 19 VIII 1997 – 1 ♀, 12 VII 1999 – 1 ♂, do światła, przy zabudowaniach położonych blisko skarpy wydmowej porośniętej przez drzewostan sosnowy, obs. RC.

- Radomyśl nad Sanem vic. (EB71), VII–VIII 2002 – liczne otwory wyjściowe na pniakach sosnowych na 3-letnim zrębie zupełnym, obs. RC.
- Żupawa (EB50) ad Tarnobrzeg, 17–24 VII 2003 – 4♂♂, 5♀♀, obs. RC.
- Krawce (EA69) ad Stalowa Wola, VII–VIII 2003 – otwory wylotowe i żerowiska w pniakach sosnowych, obs. RC.
- Kuziory (EB80) ad Stalowa Wola, VII 2006 – szczątki imago (pokrywa, odnóża, czułki) na opuszczonej, drewnianej chacie; VII 2008 – tamże kilka imagines, obs. PZ.
- Pysznicza (Targowisko) (EB80) ad Stalowa Wola, 9 VII 2005 – 3♂♂, nalatujące przed wieczorem na pniaki sosnowe w borze mieszanym, obs. PZ.
- Dąbrówka (EA99) ad Stalowa Wola, VII/VIII 2009 – 3 exx., wieczorem na pniakach w borze sosnowym, dalsze 3–4 osobniki, prawdopodobnie tego gatunku, obserwowano w locie, obs. PZ.
- Wilcza Wola (EA 67), park podworski, 15 VII 1999 – 5 exx. wygryzło się z grubych, nieobrobionych kłód sosnowych, stanowiących elementy stołu i ław ogrodowych, leg. B. PERET.

Reasumując, warto odnotować, że gatunek ten po raz pierwszy został wykazany z Puszczy Białowieskiej, gdyż dotychczasowe informacje o jego występowaniu na tym terenie opierały się na znalezieniu szczątków imago w okresie międzywojennym, ale w miejscu leżącym obecnie na Białorusi (KARPIŃSKI 1949: Rozpr. Sprawozd. Inst. Bad. Leśn., A, 55: 1-33). Interesujące jest też stwierdzenie rozwoju *E. faber* w drewnie znacznie cieńszym (20 cm) niż wskazywały na to dotychczasowe dane o biologii gatunku.

Zauważa się pewną koncentrację stanowisk *E. faber* w dwóch miejscach wschodniej części Polski – w okolicach Stalowej Woli (Kotlina Sandomierska) oraz w Puszczy Kurpiowskiej i Puszczy Białej.

Bardzo dziękujemy wymienionym w tekście osobom za udostępnienie danych.

Jerzy M. GUTOWSKI,
Zamiejscowy Wydz. Leśny Politechniki Białostockiej, Hajnówka
Przemysław ZIĘBA, Zakład Higieny Weterynaryjnej, Lublin
Rafał CIEŚLAK – Świdnik

601. Występowanie niektórych interesujących chrząszczy saproksylobiontycznych (Coleoptera) w Górach Świętokrzyskich i na Płaskowyżu Suchedniowskim

The occurrence of some interesting saproxylobiontic beetles (Coleoptera) in the Świętokrzyskie Mountains and on the Suchedniów Plateau

KEY WORDS: Coleoptera, *Rhysodes sulcatus*, *Osmoderma barnabita*, *Ceruchus chrysomelinus*, *Cucujus cinnaberinus*, *Cucujus haematodes*, *Peltis grossa*, *Boros schneideri*, records, Świętokrzyskie Mts., Suchedniów Plateau, central Poland.

Góry Świętokrzyskie wraz z Płaskowyżem Suchedniowskim to obszar pokryty dużymi, w większości połączonymi ze sobą, kompleksami leśnymi. Lasy te określane są mianem Puszczy Świętokrzyskiej, rozciągającej się od granicy Ponidzia i Gór Świętokrzyskich na południu do dolin rzek: Czarnej i Kamiennej na północy (za którymi rozciągają się również duże, słabo rozfragmentowane kompleksy leśne m.in. Lasów Koneckich, Stąporkowskich, Skarżyskich i tzw. Puszczy Iłżeckiej, traktowane niekiedy również jako części Puszczy Świętokrzyskiej). Lasy te w wielu miejscach i na